

เมื่อลูกตกเป็นเหยื่อที่มองไม่เห็น ของความยุติธรรมทางอาญา

Children as Invisible Victims of Criminal Justice

ธีรวัลย์ วรรณโนทัย^a ชลธิช ชื่นอุระ^b และ นภาพรณ หะวานนท์^{c*}

Teerawan Wathanotai^a, Chontit Chuenurah^b and Napaporn Havanon^{c*}

^a*Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Thanyaburi*

^b*Thailand Institute of Justice (Public Organization) - TIJ*

^c*The Impact of Parental Imprisonment on Children in Thailand Research Project*

**Corresponding author. Email: napaporn2493@gmail.com*

Abstract

Criminology has tended to focus more on crime than on the victims of crime. It has generally separated the issues of crime from its victims, which has led to limitations in the treatment of victims. Victimology focuses on individuals or social organizations that have been directly affected by criminals by paying attention to those whose rights were violated and the negative consequences of crimes, such as bodily injury, emotional trauma, property damage. However, what is being left out is the issue of the children of incarcerated parents who suffer collateral punishment. This article explores research findings and academic works in this area which are few in number as this is still a newly-emerging field of criminal justice. The picture being clearly shown here is how the imprisonment of a child's father or mother causes internal impacts, such as emotional suffering, grief, tension and anxiety as well as external impacts expressed through anti-social behavior, aggressiveness or isolation from society. The article concludes with problem-solving guidelines related to the criminal justice system.

Keywords: invisible victims, collateral convicts, children of incarcerated parents, weakness of criminal justice system

บทคัดย่อ

ความรู้ทางด้านอาชญวิทยาที่มีแนวโน้มจะมุ่งความสนใจไปที่เรื่องของอาชญากรรมมากกว่าเรื่องของเหยื่อของอาชญากรรม และมักแยกประเด็นในเรื่องของอาชญากรรมออกจากเรื่องของเหยื่อ นำไปสู่ข้อจำกัดในการเยียวยาเหยื่อของอาชญากรรม ส่วนการศึกษาทางด้านเหยื่อวิทยาก็มีแนวโน้มจะให้ความสนใจกับบุคคลหรือองค์กรทางสังคมซึ่งถูกกระทำโดยตรงจากอาชญากร โดยสนใจบุคคลหรือองค์กรทางสังคมซึ่งถูกละเมิดสิทธิ ได้รับผลในทางลบโดยตรงจากอาชญากร ส่วนที่ยังคงถูกละเลยจากสังคมคือประเด็นของ “เหยื่อผู้บริสุทธิ์” ซึ่งในที่นี้หมายถึง ลูกของผู้ประกอบอาชญากรรมที่ต้องพลอยได้รับโทษ ความทุกข์ทรมาน และผลร้ายจากการที่พ่อหรือแม่ถูกจำคุก บทความนี้ได้ศึกษาผลการวิจัยและผลงานทางวิชาการซึ่งยังมีไม่มากนัก โดยในบางสังคมได้เริ่มให้ความสนใจกับประเด็นนี้ ภาพที่ปรากฏชัดเจนนั่นคือการที่พ่อหรือแม่ถูกลงโทษด้วยการต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ส่งผลกับลูกทั้งภายในซึ่งเป็นความทุกข์ ความเศร้า ความเครียด และความวิตกกังวล และภายนอกซึ่งแสดงออกโดยการกระทำที่อาจมีลักษณะต่อต้านสังคม ก้าวร้าว หรือหลีกเลี่ยงออกจากสังคม ในตอนท้ายของบทความได้เสนอการแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับระบบยุติธรรมทางอาญา

คำสำคัญ: เหยื่อที่มองไม่เห็น การลงโทษที่ผิดเป้าหมาย ลูกของพ่อแม่ที่ถูกจำคุก จุลอ่อนของความยุติธรรมทางอาญา

บทนำ

การศึกษาทางด้านเหยื่อวิทยา (victimology) มีแนวโน้มจะให้ความสนใจกับบุคคลหรือองค์กรทางสังคมซึ่งถูกกระทำโดยตรงจากอาชญากร และมองว่าบุคคลหรือองค์กรทางสังคมที่กล่าวถึงนี้คือเหยื่อของอาชญากรรม ทั้งนี้ได้นิยามกระบวนการกลายเป็นเหยื่อ (victimization) ว่าหมายถึง เหตุการณ์ที่บุคคล ชุมชน หรือสถาบัน ถูกทำให้เสียหายหรือบาดเจ็บ หรืออาจหมายถึงบุคคลซึ่งได้รับผลกระทบจากบุคคลหรือเหตุการณ์ ถูกละเมิดสิทธิ ต้องตกอยู่ในความทุกข์ทรมาน ปราศจากการมีชีวิตที่ดี ส่วนเหยื่อของอาชญากรรมหมายถึง บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายทางด้านร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สิน โดยผู้ประกอบอาชญากรรม (Ball, 1983; Doerner & Lab, 1995; Hentig, 1948)

นอกจากนี้ ความรู้ทางด้านอาชญาวิทยายังมีส่วนทำให้ระบบยุติธรรมทางอาญาที่ผ่านมามุ่งความสนใจไปที่ประเด็นในเรื่องของอาชญากรรมมากกว่าประเด็นที่เกี่ยวกับเหยื่อ เช่น ไม่ให้ความสนใจกับการเยียวยาเหยื่อ การช่วยเหลือเหยื่อให้สามารถเข้าถึงระบบยุติธรรมทางอาญา หรือการทำให้เหยื่อรู้สึกว่ามีสิทธิของตนเอง ได้รับการคุ้มครอง ระบบยุติธรรมทางอาญามีแนวโน้มจะแยกประเด็นในเรื่องของอาชญากรรมออกจากเรื่องของเหยื่อ ซึ่งมีส่วนทำให้มองข้ามเส้นทางที่เหยื่อถูกทำให้กลายเป็นผู้กระทำผิดหรืออาชญากร แม้ว่าระบบยุติธรรมทางอาญาในบางประเทศจะเริ่มให้ความสนใจกับประเด็นที่ผู้หญิงซึ่งถูกทำร้าย (battered women) โดยสามี หรือคู่ครองด้วยวิธีการต่างๆ และในที่สุดเกิดการฆ่าหรือพยายามฆ่าฝ่ายชาย และเห็นว่าไม่ควรนิยามผู้กระทำว่าเป็น “ฆาตกร” ผู้หญิงที่ตกอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าว ไม่สมควรถูกพิพากษาในแบบเดียวกับอาชญากรที่ฆ่าผู้อื่น อย่างในกรณีของอาชญากรรมทั่วๆ ไปแต่มุมมองในลักษณะนี้ยังมีอยู่อย่างจำกัด (Fattah, 1977; Stark, 2007)

อย่างไรก็ตาม สภาวการณ์ที่เหยื่อต้องกลายเป็นผู้กระทำผิดมีความซับซ้อน มิได้มีเฉพาะผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้ายและฆ่าสามีเท่านั้น แต่ผู้ที่เปราะบาง (vulnerable) เช่น เด็ก คนชรา หรือผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่ถูกทำให้กลายเป็นเหยื่อ (victimization) แต่ในที่สุดกลับถูกผลักดันโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้เข้าสู่เส้นทางของการกระทำผิดหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ซึ่งมีผลทำให้ช่องว่างระหว่างความยุติธรรมทางอาญากับความยุติธรรมทางสังคมขยายกว้างมากขึ้น (Havanon, 2012)

การศึกษานี้มองการจำคุกพ่อหรือแม่ในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นในเกือบทุกประเทศ แต่ในบางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลอันเลวร้าย และรุนแรงต่อคนจำนวนมากที่ไม่ได้กระทำผิด บุคคลเหล่านี้อาจเป็นลูกหรือสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว และยังอาจมีผลกระทบในระดับโครงสร้างสังคมด้วย มีการศึกษาที่พบว่าเด็กหรือเยาวชนซึ่งพ่อแม่ถูกลงโทษจำคุกมีความเสี่ยงที่จะก้าวเข้าสู่เส้นทางของการกระทำผิดและในที่สุดก็ถูกจำคุก การจำคุกพ่อแม่จึงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าไปสู่วัฏจักรของการส่งต่อความด้อยโอกาสและการเป็นคนชายขอบจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง (Olsen, 2013; Rebecca et al., 2013; The Pew Charitable Trust,

2010) การปล่อยให้ปรากฏการณ์ทางสังคมเช่นนี้ดำเนินต่อไปโดยไม่พยายามแก้ไข จะยังเป็นการเร่งให้มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ

เหยื่อที่มองไม่เห็นในการศึกษานี้หมายถึง ลูกของผู้ซึ่งต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ซึ่งอาจเป็นพ่อหรือเป็นแม่ของลูกก็ได้ การที่รัฐเคลื่อนย้ายคนจากบ้านหรือชุมชนไปสู่เรือนจำคือการลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำผิดได้ชดใช้ในสิ่งที่ได้กระทำได้ และเพื่อเป็นตัวอย่างให้คนอื่น ๆ ในสังคมเกรงกลัวและไม่กระทำความผิดกฎหมาย แต่ในความเป็นจริงการลงโทษนี้กลับมิได้มีผลเฉพาะกับผู้กระทำผิดเท่านั้น ลูกซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ต้องพลอยได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมานจากการลงโทษทางอาญาของรัฐไปพร้อม ๆ กับพ่อหรือแม่ด้วย แต่ฐานคิดและความรู้ที่เกี่ยวกับความยุติธรรมทางอาญา ซึ่งได้สร้างระบบและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ทำให้ลูกซึ่งพ่อหรือแม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำตกอยู่ในสถานะของ “เหยื่อที่มองไม่เห็น”

ข้อมูลที่น่าสนใจในการศึกษานี้มาจากผลการวิจัยบทความซึ่งตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการและรายงานการศึกษาของหน่วยงานหรือองค์กรที่มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่ชัดเจน โดยเหตุที่การศึกษาในประเทศนี้มีค่อนข้างจำกัดและเพิ่งเริ่มมีการศึกษากันเมื่อไม่นานนี้ บทความนี้จึงสนใจศึกษาเพื่อเปิดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลูกซึ่งพ่อหรือแม่ต้องจากไปอยู่ในเรือนจำ โดยเฉพาะลูกซึ่งยังคงอยู่ในภาวะที่ยังคงต้องพึ่งพิงพ่อแม่ในการเลี้ยงดูแลให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชนในวัยนี้จะได้รับผลโดยตรงและโดยอ้อมในหลายๆ ด้านจากการที่พ่อหรือแม่ถูกลงโทษให้ไปอยู่ในเรือนจำ

ส่วนต่อไปเริ่มต้นด้วยการนำเสนอกรอบแนวคิดในการศึกษาเหยื่อที่มองไม่เห็น และสภาวะการณ์ของเด็กและเยาวชนที่เติบโตขึ้นมาโดยที่พ่อหรือแม่อยู่ในเรือนจำซึ่งมักเป็นตัวเลขที่คาดประมาณจากจำนวนผู้ที่อยู่ในเรือนจำและระบุว่า มีลูกอยู่ภายนอกเรือนจำ ในส่วนของผลที่เกิดขึ้นกับลูกซึ่งพ่อหรือแม่ถูกจำคุกจะมุ่งความสนใจไปที่ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) การจัดการในเรื่องที่อยู่อาศัยและผู้ดูแลเด็ก (2) ความสัมพันธ์กับลูกในขณะที่พ่อหรือแม่อยู่ในเรือนจำ (3) ความขมขื่นและปวดร้าวทางด้านจิตใจของลูก (4) ผลกระทบที่มีต่อการเรียนของลูก (5) การตีตราทางสังคม และ (6) เด็กที่ต้องเข้าไปเติบโตในเรือนจำ

ในตอนท้ายของบทความเป็นการนำเสนอข้อสรุปและอภิปรายผลของการศึกษาี้ โดยให้ความสำคัญกับแนวทางในการผ่อนปรนหรือลดความเลวร้ายที่จะเกิดกับเหยื่อผู้บริสุทธิ์คือลูกของผู้ที่ถูกจำคุก เด็กและเยาวชนเหล่านี้ถูกภาคปฏิบัติทางสังคมผ่านระบบยุติธรรมทางอาญาและสถาบันทางสังคมอื่นๆ ให้กลายเป็นส่วนที่หายไปจากสังคม ทำให้สาธารณชนไม่ให้ความเอาใจใส่หรือรับรู้เพราะเห็นว่าการจำคุกเป็นสภาวะที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องนำมาใช้เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด ส่วนลูกของผู้กระทำความผิดย่อมถือเป็นผู้โชคร้าย

กรอบแนวคิดในการศึกษาเหยื่อที่มองไม่เห็น

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการถูกจำคุกของพ่อแม่กับผลที่ลูกได้รับในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (social causation) เป็นเรื่องซับซ้อนด้วยเหตุ 2 ประการ ประการแรก ลูกของผู้ที่ต้องขังต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงหลายประการจนทำให้ยากที่จะชี้ชัดถึงสาเหตุที่ชัดเจน ประการที่สองเป็นการยากที่จะชี้ชัดลงไปว่า สิ่งที่เกิดกับลูกเป็นผลมาจากการที่พ่อหรือแม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ หรือเป็นผลมาจากภูมิหลังของครอบครัวนั้นเอง (เช่น ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การขาดระเบียบวินัยในการดำรงชีวิต การใช้ความรุนแรงในครอบครัว ความไม่สงบสุขในครอบครัว) ซึ่งแม้พ่อหรือแม่จะไม่ได้เข้าไปอยู่ในเรือนจำ ลูกก็อาจมีความเสี่ยงสูงที่จะต้องเติบโตขึ้นมาในสภาวะการณ์ที่ทำให้เป็นคนไม่มีวินัยในตนเอง ไม่รู้จักการควบคุมตนเอง หรือไม่มีความไฝ่ฝันถึงการมีอนาคตที่ดี (Robertson, 2012; Wright et al.; 1999)

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มองว่า ไม่ว่าสภาวะแวดล้อมของครอบครัวจะเป็นอย่างไร การที่พ่อหรือแม่ถูกจำคุกคือสภาวะวิกฤตที่เพิ่มหรือเร่งให้สภาวะแวดล้อมที่อาจไม่ดีอยู่แล้วเลวร้ายลงไปอีก เพราะเป็นการเปลี่ยนสภาวะแวดล้อมอย่างกระทันหัน ลูกจะเกิดความเครียด วิตกกังวล เป็นห่วงพ่อแม่ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ย่ำแย่อาจยิ่งทำให้ครอบครัวเผชิญกับภาวะวิกฤติมากขึ้น ดังนั้น การที่พ่อแม่ถูกจำคุกมีส่วนสำคัญที่ทำให้สภาวะการณ์ของครอบครัวเลวร้ายลง

ประเด็นคำถามที่การศึกษานี้ให้ความสนใจคือ เมื่อสังคมกำหนดให้พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดู ให้ความรักความอบอุ่น ส่งเสียให้ลูกเล่าเรียน และเตรียมอนาคตที่ดีและเหมาะสมแก่ลูกเพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีต่อไป แต่การที่พ่อแม่ไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้เพราะต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ อะไรจะเกิดขึ้นกับลูกของบุคคลเหล่านี้ เด็กและเยาวชนซึ่งพ่อหรือแม่ถูกส่งเข้าไปอยู่ในเรือนจำมักถูกเรียกว่าเป็นเหยื่อที่ซุกซ่อนตัวอยู่ (hidden victims) เพราะเป็นผู้ซึ่งได้รับชอกช้ำและเจ็บปวดอย่างรุนแรงจากอาชญากรรมซึ่งตนเองมิได้เป็นผู้กระทำหรือไม่ได้มีส่วนรู้เห็นด้วย และไม่ได้รับความสนใจจากสาธารณชน (Comfort, 2007) ประสบการณ์ของเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะเป็นอย่างไร จะทุกข์ทรมานมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะขึ้นอยู่กับว่าแม่หรือพ่อคือผู้ถูกจำคุก การศึกษาในหลายๆ สังคมแสดงให้เห็นว่า แม่คือผู้ที่ดูแลลูกใกล้ชิดมากกว่าพ่อ และในหลายๆ กรณีแม่คือผู้รับผิดชอบในการเลี้ยงดูลูกแต่เพียงผู้เดียวเพราะได้เลิกร้างกับผู้เป็นพ่อของลูก ในกรณีนี้การจำคุกแม่จะส่งผลกระทบกับลูกที่ยังพึ่งตนเองไม่ได้ นอกจากครอบครัวซึ่งโชคดีพอที่จะมีปู่ย่าตายายหรือญาติที่ใกล้ชิดช่วยเข้ามารับภาระ ในประเทศที่มีองค์กรสำหรับดูแลเด็กที่ไม่มีญาติพี่น้องช่วยดูแล เด็กมีแนวโน้มจะถูกส่งไปยังองค์กรเหล่านี้ ความเจ็บปวดและการถูกทำร้ายทางด้านจิตใจของเด็กที่ต้องออกจากสภาวะแวดล้อมที่เป็นครอบครัว ไปสู่สถานที่ซึ่งเป็นสถาบันที่มีเด็กอยู่รวมกันและมีผู้ดูแลเป็นคนแปลกหน้า เป็นสภาวะที่ยากต่อการที่เด็กจะรับได้ (Robertson, 2012; Christian, 2009)

ถึงแม้ว่าคนทั่วไปจะยอมรับว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการจำคุกก่อให้เกิดผลร้ายกับลูกของผู้กระทำความผิดอย่างไม่เป็นธรรม เพราะลูกคือผู้บริสุทธิ์ แต่ก็เป็นการยากที่สังคมจะยอมละเว้นการลงโทษจำคุกให้กับผู้กระทำความผิดเพื่อเห็นแก่เด็กกล่าวในเชิงทฤษฎีการลงโทษมีวัตถุประสงค์หลักคือ การทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความเจ็บปวด (Christie, 2000) แต่คำถามสำคัญคือ ความเจ็บปวดนั้นควรอยู่ในระดับใด ซึ่งเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับระบบคุณค่าของแต่ละสังคมซึ่งแตกต่างกันไป คนในสังคมจะต้องเป็นผู้ตั้งคำถามว่า ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นจากการลงโทษทางอาญาเป็นที่ยอมรับได้หรือไม่ โดยเฉพาะความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นกับผู้บริสุทธิ์ซึ่งเป็นลูกของผู้กระทำความผิด

สภาวะการณ์ทั่วไปของลูกซึ่งพ่อหรือแม่ถูกจำคุก

การศึกษาเกี่ยวกับสภาวะการณ์ของลูกที่พ่อแม่ถูกจำคุกมีอยู่ค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะในประเทศซึ่งความรู้ทางด้านอาชญาวิทยายังมุ่งความสนใจไปที่ตัวปัญหาอาชญากรรมและให้ความสำคัญกับการปราบปรามอาชญากรรมโดยไม่คำนึงถึงผลข้างเคียงซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับอาชญากรรมและการใช้นโยบายลงโทษผู้กระทำผิดด้วยการจำคุก ตัวอย่างที่ชัดเจนเกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีการใช้นโยบายปราบปรามอาชญากรรมอย่างรุนแรงโดยเฉพาะการประกาศใช้นโยบายทำสงครามกับยาเสพติด ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มจำนวนของผู้ต้องขังอย่างรวดเร็วจนเกิดสภาวะที่เรียกว่า “การจำคุกอย่างล้นหลาม” (mass incarceration) (Garland, 2001) สภาวะการณ์นี้ปรากฏชัดเจนตั้งแต่ช่วงประมาณปี 2523 ที่มลรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาได้สร้างเรือนจำเพิ่มขึ้นอย่างมากมายเพื่อรองรับผู้ต้องขังที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว จนมีผู้กล่าวว่ารัฐได้เคลื่อนย้ายประชาชนจำนวนมากจากชุมชนหรือหมู่บ้านไปสู่เรือนจำ โดยมีได้มีเป้าหมายเพื่อการฟื้นฟูหรือช่วยพัฒนาความสามารถของผู้ที่ถูกส่งเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ข้อมูลของรัฐแคลิฟอร์เนียแสดงให้เห็นว่าในปี 2526 มลรัฐนี้มีเรือนจำของรัฐอยู่ 12 แห่ง แต่ปรากฏว่าในปี 2533 ได้มีการสร้างเรือนจำขนาดใหญ่ (penal complex) เพิ่มขึ้นอีก 14 แห่ง เพื่อคุมขังผู้ที่ถูกตัดสินว่ากระทำผิด 52,000 คน เรือนจำขนาดใหญ่เหล่านี้ล้วนตั้งอยู่ห่างไกลจากเมืองซึ่งเป็นที่อยู่ของผู้ต้องขัง ภายในเรือนจำไม่มีสถานศึกษา ไม่มีสถานที่ฝึกงาน และไม่มีสถานพยาบาลที่เหมาะสม เรือนจำจึงเป็นสถานที่สำหรับการลงโทษเพียงอย่างเดียว (Simon, 2007)

ในช่วงปี 2516 ถึงปี 2552 ผู้ต้องขังในเรือนจำของรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 200,000 คนไปเป็น 1.5 ล้านคนและเมื่อนับรวมกับผู้ต้องขังในเรือนจำท้องถิ่นอีก 700,000 คนแล้ว สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีจำนวนผู้ต้องขังสูงที่สุดในโลก ในปี 2555 พบว่าเกือบ 1 ใน 4 ของผู้ต้องขังทั่วโลกอยู่ในสหรัฐอเมริกา ทั้งๆที่สหรัฐอเมริกามีประชากรเพียงร้อยละ 5 ของประชากรโลก ประชากรของสหรัฐอเมริกา 100 คน จะมีผู้ต้องขัง 1 คน นับเป็นอัตรา

ที่สูงกว่าประเทศในยุโรปตะวันตกประมาณ 5 ถึง 10 เท่า (National Research Council, 2014) นอกจากนี้ยังปรากฏว่า มีการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังหญิงในประเทศสหรัฐอเมริกาสูงถึงร้อยละ 57 ในช่วงปี 2538-2548 ในขณะที่ผู้ต้องขังชายเพิ่มขึ้นร้อยละ 34 โดย 1 ใน 4 ของผู้ต้องขังหญิงเป็นแม่ ซึ่งลูกของผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้มีอายุเฉลี่ย 8 ปี และผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีลูกอายุน้อยกว่า 18 ปีมีสูงถึงร้อยละ 63 ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า มีเด็กจำนวนมากในสหรัฐอเมริกาต้องผ่านประสบการณ์ของการมีแม่อยู่ในเรือนจำ ตัวเลขจากการคาดประมาณแสดงให้เห็นว่าจำนวนเด็กที่พ่อแม่อยู่ในเรือนจำเพิ่มขึ้นจาก 500,000 คน ในปี 2534 เป็น 1,498,800 คน ในปี 2542 (Mumola, 2000)

สภาวะของการจำคุกอย่างล้นหลาม เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยไทยเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มลุ่มน้ำโขงซึ่งต้องรับมือกับปัญหาการเป็นพื้นที่ส่งผ่านยาเสพติดจากบริเวณรอยต่อระหว่างไทยกับพม่าไปยังประเทศอื่นๆ และได้ดำเนินนโยบายตามแบบสหรัฐอเมริกา คือการทำสงครามกับยาเสพติด ทำให้ราคายาเสพติดมีราคาสูงกว่าต้นทุนการผลิตมาก ตลาดยาเสพติดภายในประเทศไทยเติบโตอย่างรวดเร็วผ่านกระบวนการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเสพยา และนำยาเข้าสู่ตลาดในทุกระดับตั้งแต่หมู่บ้านไปจนถึงเมืองใหญ่ (Havanon et al., 2012c) รัฐบาลไทยได้ใช้นโยบายในการแก้ปัญหาด้วยการออกกฎหมายลงโทษผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างรุนแรง โดยเฉพาะการออกกฎหมายว่า นิยามการมีส่วนร่วมครอบคลุมไปถึงภรรยาหรือคู่ครองซึ่งแม้จะไม่ได้รู้เห็นกับเรื่องยาเสพติดโดยตรง แต่อยู่ในสถานการณ์ที่ถูกทำให้กลายเป็นผู้ผิดกฎหมายยาเสพติด เช่น อยู่ในบ้านหรือยานพาหนะซึ่งมีการตรวจพบยาเสพติด หรือนำของไปส่งให้สามีหรือคู่รักโดยที่ตนเองไม่รู้ว่สิ่งนั้นบรรจุยาเสพติดอยู่ ทำให้จำนวนผู้หญิงซึ่งถูกจับกุมและลงโทษจำคุกด้วยคดียาเสพติดของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา และไทยกลายเป็นประเทศซึ่งมีอัตราส่วนของผู้หญิงซึ่งถูกจำคุกสูงถึงร้อยละ 14.5 ของผู้ต้องขังชาย นับเป็นอัตราส่วนที่สูงที่สุดในโลก (Archavanitkul & Wajanasara, 2015) เมื่อนำสถานการณ์นี้มาประกอบกับข้อมูลซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยร้อยละ 76 มีลูกที่ต้องเลี้ยงดู (Havanon et al., 2012c)

จะเห็นว่า เมื่อจำนวนผู้หญิงถูกจำคุกเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จำนวนเด็กที่ต้องเติบโตขึ้นมาโดยมีแม่อยู่ในเรือนจำสูงตามไปด้วย

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าผู้ที่อยู่ในเรือนจำส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประชากรที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ มีญาติพี่น้องหรือเครือข่ายที่จะให้ความช่วยเหลือค่อนข้างจำกัด ทำให้สภาวะของครอบครัวโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนตกอยู่ในสภาวะของความเสี่ยงที่จะเผชิญกับการเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความขาดแคลนในด้านต่างๆ (Hairston, 2007; Havanon et al. 2012c; Maruschak et al., 2010; Glaze & Maruschak, 2008) เช่น ข้อมูลจากประเทศสหรัฐอเมริกาแสดงให้เห็นว่า เด็กซึ่งเป็นอาฟริกัน-อเมริกันมีพ่อหรือแม่อยู่ในเรือนจำสูงกว่าเด็กผิวขาวถึง 9 เท่า และยังพบว่าร้อยละ 46 ของผู้ต้องขังที่เป็นพ่อหรือแม่อยู่กับลูกผิวสีอย่างน้อย 1 คน (Mumola, 2000)

การจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยและผู้ดูแลเด็ก

ลูกซึ่งแม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำมีความเสี่ยงสูงมากที่จะต้องเผชิญกับการถูกตัดความสัมพันธ์จากผู้ที่รักและผูกพัน นำไปสู่ความสะเทือนใจ วิตกกังวล และความขมขื่น เด็กกลุ่มนี้อาจถูกส่งตัวไปอยู่กับญาติพี่น้องที่อาจไม่คุ้นเคย หรือถูกส่งไปยังสถานรับเลี้ยงเด็ก ซึ่งทำให้ปัญหาต่างๆ เพิ่มมากขึ้น (Smyth, 2012) การศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าการจำคุกพ่อแม่มักนำไปสู่สภาวะการกระทำที่让孩子ต้องถูกนำไปไว้ในสถานที่อื่นซึ่งไม่ใช่บ้านของตนเอง การต้องเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมีผลในทางลบต่อลูก โดยเฉพาะการโยกย้ายซึ่งเชื่อมโยงกับการถูกจำคุกของพ่อแม่ (Mumola, 2000; Johnson & Waldfogel, 2002; Hanlon et al., 2007) การศึกษาเหล่านี้ให้ข้อสรุปที่คล้ายคลึงกันว่า การย้ายที่อยู่ของเด็กและสภาวะการขาดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของเด็กมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นภายหลังถูกจำคุกของพ่อแม่ และมีผลในทางลบต่อเด็ก แต่การศึกษาที่ผ่านมายังคงขาดข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวในช่วงก่อนและระหว่างที่พ่อแม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ดังนั้นจึงยังคงต้องมีการวิจัยที่น่าประเด็นในเรื่องความสัมพันธ์ของพ่อแม่กับลูกเข้ามาร่วมพิจารณาไปพร้อมๆ กับสภาวะการถูกจำคุกของพ่อแม่

ประเด็นสำคัญที่มีผลต่อลูกเมื่อพ่อหรือแม่ถูกจำคุก ได้แก่ ผู้เลี้ยงดูเด็กในระหว่างที่พ่อแม่ถูกจำคุก ส่วนใหญ่แล้วหากพ่อถูกจำคุก ลูกจะยังคงอยู่กับแม่ (Glaze & Maruschak, 2008) ดังนั้นจึงมีกรณีที่ถึงแม้พ่อจะถูกจำคุก แต่ลูกได้รับผลกระทบในเรื่องของที่อยู่อาศัยน้อยมาก ทั้งนี้เพราะก่อนถูกจำคุกพ่อก็ไม่ค่อยได้อยู่บ้านและไม่มีส่วนในการดูแลลูกในแต่ละวัน แต่ในกรณีที่พ่อและแม่อยู่ร่วมกันและช่วยกันเลี้ยงดูลูก การที่พ่อถูกจำคุกจะหยุดยั้งการดำเนินชีวิตตามปกติของครอบครัวในทางตรงกันข้าม หากแม่ถูกจำคุก ส่วนใหญ่แล้วเด็กมักจะอยู่กับปู่ย่าหรือตายาย ซึ่งจะเป็นหลักในการทำหน้าที่ดูแลเด็ก ในกรณีนี้อาจเกิดสภาวะที่ระบบของครอบครัวได้รับความกระทบกระเทือน เพราะผู้ทำหน้าที่หลักในการดูแลเด็กเปลี่ยนไป เด็กอาจรู้สึกขาดความมั่นคงปลอดภัย ขาดความอบอุ่น หรือมีความรู้สึกที่ไม่เหมือนเดิม อันจะมีผลต่อสุขภาพทางกาย อารมณ์ และพัฒนาการของเด็ก (Dallaire, 2007; Poehlmann, 2010)

เมื่อแม่ถูกจำคุกและลูกจะต้องถูกจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยใหม่ เพื่อให้มีผู้ที่สามารถดูแลเด็กต่อไปได้ สภาวะการณ์เช่นนี้ผู้หญิงไม่เพียงแต่ถูกลงโทษด้วยการจำคุกเท่านั้น แต่ยังได้รับความกระทบกระเทือนใจจากการที่ลูกของตนเองต้องถูกโยกย้ายไปอยู่ในที่แปลกใหม่ด้วย (Smyth, 2012) การที่เด็กถูกนำไปฝากไว้ในที่ต่างๆ ซึ่งอาจเป็นการอยู่แบบไม่แน่นอนคืออาจถูกโยกย้ายอีก ทำให้เด็กรู้สึกขาดความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัยและต้องเผชิญกับการปรับตัวบ่อยครั้ง เนื่องจากต้องเปลี่ยนผู้ดูแล เป็นการสร้างสภาวะที่เด็กจะเจ็บปวดและชอกช้ำ เด็กอาจมีความเครียด วิตกกังวล อยากฆ่าตัวตาย หรือมีพฤติกรรมที่ออกไปในทางต่อต้านก้าวร้าวได้ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณในประเทศเดนมาร์กที่พบว่าเด็กที่มีพ่อถูกจำคุกจะถูกย้ายสถานที่อยู่สูงเป็นสองเท่าของเด็กที่พ่อแม่ไม่ได้ติดคุก ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างการติดคุกของพ่อกับการต้องย้ายที่อยู่อาศัยของลูก (Olsen, 2013)

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะมีเด็กได้รับผลกระทบในทางเลวร้ายจากการต้องโยกย้ายที่อยู่อันเป็นผลมาจากการจำคุกพ่อแม่ แต่เด็กเหล่านี้แทบจะไม่ได้รับความสนใจและการดูแลเอาใจใส่จากผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารประเทศ นักวิชาการ

นักวิจัย และชุมชน มีข้อมูลเพียงน้อยนิดที่จะช่วยนำประเด็นปัญหาเหล่านี้ออกมาสู่พื้นที่สาธารณะ ไม่มีใครรู้ว่าเด็กที่พ่อหรือแม่ติดคุกมีเส้นทางเดินในชีวิตอย่างไร อะไรคือปัญหา เด็กแต่ละวัยรับรู้ปัญหาแตกต่างกันอย่างไร เช่น เด็กทารกถูกตัดขาดจากการให้นมของแม่ แม้จะพูดไม่ได้แต่การที่แม่ถูกพรากไปสร้างความเครียดให้กับทารกเด็กที่ยังอายุน้อยเพียงสองหรือสามขวบจะยังแยกระหว่างการกระทำผิดของพ่อแม่กับการลงโทษของรัฐไม่ได้ เด็กอาจโกรธเกลียดตำรวจ ไม่ยอมรับคำพิพากษาของศาล มีการรับรู้ที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง สำหรับเด็กซึ่งเข้าโรงเรียนแล้ว อาจเกิดความรู้สึกอับอาย ตำต้อย ตำหนิพ่อหรือแม่ของตนเอง หลีกหนีไม่คบเพื่อน กลายเป็นเด็กเศร้าซึม ไม่มีพัฒนาการที่เด็กวัยนี้ควรมีหรือในกรณีของเด็กวัยรุ่น การที่ชีวิตถูกเปลี่ยนแปลงแบบทันทีทันใด จากการได้อยู่ใกล้ชิดพ่อหรือแม่ แต่ต้องไปอยู่กับญาติหรือคนอื่น การต้องเปลี่ยนสภาพแวดล้อม ความเป็นห่วงพ่อหรือแม่ มีผลต่อจิตใจเด็กทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (Havanon et al., 2012a; Havanon et al., 2012b)

ความสัมพันธ์กับลูกในขณะที่พ่อหรือแม่อยู่ในเรือนจำ

การธำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับพ่อแม่ขณะที่พ่อหรือแม่อยู่ในเรือนจำมีความสำคัญมากต่อการปรับตัวของลูก โอกาสในการติดต่อกันเป็นประจำเป็นสิ่งสำคัญทั้งสำหรับลูก แม่หรือพ่อซึ่งอยู่ในเรือนจำรวมไปถึงผู้ซึ่งรับผิดชอบดูแลเด็กด้วย (Poehlmann et al., 2008; Alejos, 2005) การธำรงรักษาความสัมพันธ์อาจทำได้หลายแบบ ในสหรัฐอเมริกาการติดต่อระหว่างพ่อแม่กับลูกมักจะผ่านทาง การเขียนจดหมายและการโทรศัพท์มากกว่าการเยี่ยมเยียน (Maruschak et al., 2010) จากการสำรวจผู้ต้องขังในรัฐต่างๆ ในปี 2550 พบว่า เกินครึ่งของผู้ต้องขังมีการเขียนจดหมายถึงลูกเดือนละอย่างน้อย 1 ครั้ง และประมาณร้อยละ 38 โทรศัพท์คุยกับลูกทุกเดือน มากกว่า 3 ใน 4 มีการติดต่อกันโดยการเขียนจดหมาย แต่ในส่วนของการเยี่ยมเยียนกลับพบว่า มีผู้ต้องขังน้อยกว่าครึ่งหนึ่งเคยมีลูกมาเยี่ยมในระหว่างอยู่ในเรือนจำ (Glaze & Maruschak, 2008) การศึกษาเชิงคุณภาพใน

ประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า การมีลูกและสมาชิกในครอบครัวมาเยี่ยมมีส่วนสำคัญในการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ีระหว่างแม่กับลูก แม้ว่าลูกจะไม่สามารถมาเยี่ยมได้บ่อยนัก เพราะต้องไปโรงเรียน แต่การมีญาติพี่น้องมาเยี่ยมและสงขาวเกี่ยวกับลูก มีส่วนสำคัญในการธำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกในระหว่างที่แม่อยู่ในเรือนจำ มีผลในทางบวกต่อสภาวะทางด้านอารมณ์ จิตใจ และกำลังใจ ทั้งของแม่และลูก (Jeeradachakul, 2012; Havanon et al., 20012b)

การเยี่ยมเยียนอาจมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะระยะทางระหว่างที่พักอาศัยกับเรือนจำ ซึ่งอาจต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูง มีข้อมูลแสดงให้เห็นว่ายิ่งเรือนจำมีความห่างไกลจากบ้านของผู้มาเยี่ยม โอกาสที่ผู้ต้องขังจะได้รับการเยี่ยมในช่วงหนึ่งเดือนที่ผ่านมายิ่งมีน้อยลงไป มีผู้ต้องขังร้อยละ 54 ซึ่งบ้านอยู่ห่างจากเรือนจำเกิน 50 ไมล์ มีลูกมาเยี่ยมในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ซึ่งบ้านอยู่ห่างออกไปเกินกว่า 100 ไมล์ มีผู้ต้องขังมีลูกมาเยี่ยมเพียงร้อยละ 30 เท่านั้น และในกรณีของผู้ที่บ้านอยู่ห่างเกิน 500 ไมล์ มีผู้ต้องขังเพียงร้อยละ 16 ที่มีลูกมาเยี่ยม (Hairston, 2007) สถานที่ตั้งของเรือนจำจึงมีผลอย่างยิ่งต่อความสามารถในการเข้าถึงของผู้ที่จะพาลูกของผู้ต้องขังมาเยี่ยม ไม่ว่าจะเป็นการมาเยี่ยมพ่อหรือแม่ ความยากลำบากในการเยี่ยมหรือระยะเวลาที่นานเกินไปที่ลูกต้องเฝ้ารอเพื่อจะได้พบพ่อหรือแม่ ประกอบกับเมื่อได้เยี่ยมกลับมีเวลาเพียงสั้นๆ และไม่มีโอกาสได้พูดคุยได้แสดงความรู้สึกที่สร้างความอบอุ่นใจ ทำให้เด็กยังมีความเศร้าปวดร้าว และอาจรู้สึกห่างเหินกับพ่อหรือแม่มากขึ้นเรื่อยๆ (Havanon et al., 2012b)

การศึกษาในประเทศไทยก็พบข้อจำกัดที่คล้ายคลึงกันคือ ความยากลำบากในการเดินทางซึ่งต้องใช้เวลานานและค่าใช้จ่ายซึ่งค่อนข้างสูงสำหรับผู้มีรายได้จำกัด และการเข้าเยี่ยมต้องใช้เวลาในการรอนาน แต่มีเวลาในการพูดคุยทางโทรศัพท์ผ่านกระจกซึ่งขวางกั้นไว้เพียง 15-20 นาที (Havanon et al., 2012a; Havanon et al., 2012b) ประสพการณ์ในทางบวกของลูกซึ่งได้มาเยี่ยมพ่อหรือแม่ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมของเรือนจำ หากมีการจัดสถานที่การเยี่ยมให้ดูมีความอบอุ่น เป็นมิตร เจ้าหน้าที่ไม่มีท่าทีที่เข้มงวดเกินไปในเรื่องกฎเกณฑ์จนทำให้เด็กเครียด หรือแม้แต่การเปิดโอกาสให้มีการสัมผัสร่างกาย เช่น การกอด การสัมผัสที่แสดงถึงความรัก

ความคิดถึง ก็จะทำให้การเยี่ยมมามีคุณภาพเพียงพอที่จะส่งผลในทางบวกกับลูก (Poehlmann et al., 2010; Havanon et al., 2012a; Havanon et al., 2012b)

ความขมขื่นและปวดร้าวทางด้านจิตใจของลูก

ลูกซึ่งพ่อแม่ถูกจำคุกตกอยู่ในภาวะเสี่ยงของการได้รับผลอันเลวร้ายซึ่งอยู่ภายในจิตใจ เช่น ความเครียด ความวิตกกังวล ความทุกข์ใจ ท้อแท้ต่อชีวิต และผลอันเลวร้ายที่แสดงออกมาภายนอกเช่น ความก้าวร้าว เกราะ เสพยา ไม่สนใจการเรียน ไม่มีวินัยในตนเอง (Eddy & Poehlmann, 2010) เด็กจะรู้สึกขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต เพราะไม่มีความผูกพันทางด้านอารมณ์และจิตใจกับคนที่เข้ามาทำหน้าที่ดูแลพ่อหรือแม่ การศึกษาที่ใช้วิธีการของ Meta Analysis ซึ่งควบคุมตัวแปรต่างๆ ซึ่งเป็นสภาวะการณ์ก่อนการที่พ่อหรือแม่ติดคุกพบว่า การติดคุกของพ่อแม่เพิ่มความเสี่ยงที่เด็กจะมีพฤติกรรมต่อต้านสังคมอย่างเด่นชัด ส่วนเรื่องอื่นๆ เช่น สุขภาพจิต การใช้ยา ความเครียด หรือผลการเรียน ยังไม่เห็นความเชื่อมโยงอย่างชัดเจน (Eddy & Poehlmann, 2010) ผลการศึกษานี้จะแตกต่างจากการศึกษาอื่นๆ ที่ผ่านมาและน่าจะได้มีการวิจัยอย่างลุ่มลึกต่อไป

การจำคุกของพ่อแม่อาจสร้างความเจ็บและปวดร้าวรานใจให้กับลูกเป็นอย่างมากหากลูกได้เห็นเหตุการณ์ที่พ่อหรือแม่กระทำผิด เช่น ขาเย็บหรือได้เห็นความรุนแรงในครอบครัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับช่วงวัยของเด็กด้วยมีการศึกษาในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีการพูดคุยกับเด็กอายุ 7-17 ปี จำนวน 32 คน ซึ่งพ่อแม่ถูกกักขังอยู่ในเรือนจำกล่าวว่าได้เห็นพ่อแม่ในขณะกระทำความผิด หรือเห็นพ่อแม่ถูกจับกุมหรือถูกนำเข้าไปในเรือนจำ และพบว่าประสบการณ์นี้มีความเชื่อมโยงกับความยากลำบากในการปรับตัวของเด็ก ทั้งในด้านพฤติกรรมและอารมณ์ การศึกษานี้ยังให้เห็นว่า การได้เห็นพ่อแม่ถูกจับกุม ถูกสวมกุญแจมือ และถูกนำตัวไปกับรถของตำรวจ ทำให้เด็กตกใจกลัว สับสน และเกิดผลในทางเลวร้ายกับจิตใจเด็ก (Dallaire & Wilson, 2010) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่พบว่า สภาวะของครอบครัวก่อนที่พ่อหรือแม่จะเข้าไปอยู่ในเรือนจำ มีส่วนทำให้เด็กไม่สามารถจัดการกับความขมขื่นและ

เครียดได้ การวิจัยโดยใช้วิธีการติดตามเด็กรุ่นเดียวกันจากครอบครัวที่แตกร้าง (longitudinal cohort analysis) ในเมืองชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า การติดคุกของพ่อแม่มีความเชื่อมโยงกับความก้าวร้าวของเด็กผู้ชายอายุ 3-5 ขวบ โดยเฉพาะเด็กซึ่งเป็นลูกของพ่อซึ่งกระทำผิดที่เป็นความรุนแรงหรือเป็นผู้ที่มักใช้ความรุนแรงกับผู้เป็นแม่ของเด็ก

ผลกระทบที่มีต่อการเรียนของลูก

ช่วงชีวิตในวัยเด็กของเด็กบางคนอาจต้องผ่านเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีผลต่อการได้รับโอกาสที่ดีในชีวิต โดยเฉพาะสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจและการมีทรัพยากรที่จำเป็นอื่นๆ ที่จะช่วยให้เด็กได้มีชีวิตที่ดี เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เด็กซึ่งมาจากครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษาน้อยและยากจนมีความเสี่ยงที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีปัญหามากกว่าเด็กที่พ่อแม่มีการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี เช่น มีการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าคนซึ่งชีวิตในวัยเด็กประสบปัญหาการที่พ่อแม่หย่าร้างกัน ความยากจน หรือสภาพอันเลวร้ายอื่นๆ ของครอบครัวจะมีผลในทางลบต่อการเรียนของเด็ก (Hairston, 2007; Jaeger, 2009; Robertson, 2012)

ประเด็นในเรื่องความเสี่ยงที่จะขาดโอกาสทางการศึกษาที่ควรได้รับของเด็กซึ่งเป็นลูกของผู้ต้องขังไม่เพียงแต่จะสำคัญในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีนัยยะสำคัญต่อการสร้างไว้ซึ่งโครงสร้างสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ เพราะนอกจากเด็กเหล่านี้เกิดมาในครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ด้อยโอกาสมากกว่าเด็กอื่นๆ แล้ว การที่เด็กต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตที่พ่อหรือแม่ต้องไปติดคุก ยิ่งเท่ากับเป็นการลดโอกาสที่เด็กจะได้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพและมีโอกาสที่ดีในชีวิตเหมือนเด็กอื่นๆ เพราะหากเป็นกรณีทั่วไปเด็กกลุ่มนี้ย่อมมีโอกาสที่จะได้รับการบริการทางสังคม โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาจากรัฐ แต่เมื่อชีวิตถูกขัดจังหวะด้วยการที่พ่อแม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ภาวะวิกฤตนี้มีส่วนสำคัญที่ลดรอนความเป็นไปได้ที่เด็กจะก้าวข้ามความทุกข์ยากเพื่อไปสู่อนาคตที่ดี จึงเท่ากับเป็นการตรึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้มียุ่ต่อไปอีกด้วย (Hairston, 2007)

การตีตราทางสังคม

การตีตราทางสังคม (social stigma) ซึ่งหมายถึง การไม่เป็นที่ยอมรับจากคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเครือญาติกลุ่มเพื่อน ละแวกบ้าน ชุมชน หรือสังคม เป็นสิ่งที่สมาชิกในครอบครัวได้รับความกระทบกระเทือนมากที่สุดอย่างหนึ่ง สมาชิกในครอบครัวอาจรู้สึกอับอายและไม่บอกใครเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้น แม้แต่กับเพื่อนสนิทหรือญาติพี่น้อง การบอกข่าวคราวเกี่ยวกับเรื่องการมีสมาชิกในครอบครัวติดคุกอาจอยู่จำกัดในแวดวงที่แคบที่สุดหรือจะกระทำในกรณีจำเป็นจริงๆ เช่น ในกรณีการพบปะญาติพี่น้องที่จัดอยู่เป็นประจำหรือมีงานศพบุคคลใกล้ชิด ซึ่งเป็นการยากที่จะเลี่ยงการตอบคำถาม การศึกษาในสังคมไทยแสดงให้เห็นว่า ญาติพี่น้องที่รับเลี้ยงดูเด็กอาจบอกเด็กว่าแม่หรือพ่อไปทำงานในที่ห่างไกล เช่น ต่างประเทศ (Havanon et al, 2012a) อย่างไรก็ตามมีการศึกษาที่พบว่าในพื้นที่ซึ่งมีอัตราอาชญากรรมสูง การติดคุกมีแนวโน้มจะไม่เกิดการตีตราทางสังคมมากนัก นอกจากนี้ การตีตราทางสังคมมีความเชื่อมโยงกับประเภทของอาชญากรรม เป็นไปได้ว่าผู้ที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งมีผู้ถูกจับกุมด้วยคดียาเสพติดจะไม่ถูกรังเกียจเทียบเคียงเหมือนผู้ซึ่งสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชญากรรมประเภทอื่นๆ ที่มีความรุนแรง เช่น การปล้น ฆ่า ช่มชู้ (Christian, 2009; Hairston, 2007; Mauer, 2005)

การที่พ่อแม่ถูกจำคุกเป็นสภาวะการณ์อันเลวร้ายที่สร้างความกดดันและร้าวรานใจให้กับเด็ก แต่เด็กเหล่านี้เกือบจะจะไม่ได้รับความเห็นใจและการดูแลเอาใจใส่จากคนในชุมชน ในทางตรงกันข้ามเด็กเหล่านี้มีแนวโน้มจะถูกมองจากคนอื่น ๆ ว่าเป็นลูกของผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม คือได้ประกอบอาชญากรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคม อาจมีการแสดงพฤติกรรมต่อต้านด้วยวิธีการต่างๆ เด็กบางคนอาจจะโดนเพื่อนแสดงความรังเกียจ ล้อเลียน หรือถึงขั้นรังแกทำร้าย ในส่วนของเพื่อนบ้านก็อาจพยายามหลีกเลี่ยงการพบปะสังสรรค์ การถูกกันออกไปจากกลุ่ม ทำให้เด็กเหล่านี้สร้างกลไกป้องกันตนเองด้วยการแสดงความรุนแรง การกระทำผิด มีการต่อต้าน หรือแสดงความก้าวร้าว ซึ่งจะก่อให้เกิดข้อจำกัดในอันที่เด็กจะได้เติบโตและมีพัฒนาการที่มีคุณภาพ (Clinard & Meier, 2004; Braithwaite, 1989)

เด็กที่ต้องเข้าไปเติบโตในเรือนจำ

ประเด็นที่การจำคุกของแม่มีผลต่อลูกที่ได้รับความสนใจและสร้างความวิตกกังวลมากกว่าเรื่องอื่นๆ คือ กรณีของการที่ผู้หญิงซึ่งตั้งครรภ์ขณะที่ถูกขังโทษจำคุกและคลอดลูกขณะอยู่ในเรือนจำ ทางเลือกที่ผู้หญิงได้รับมีอยู่ 2 ทาง คือ ยังคงให้ลูกซึ่งเป็นทารกอยู่กับตนเองไประยะหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า เด็กทารกต้องอยู่ในเรือนจำไปพร้อมๆ กับแม่ และจากนั้นอาจต้องให้พ่อหรือญาติพี่น้องมารับเด็กออกไปเลี้ยงภายนอกเรือนจำ ในกรณีนี้เด็กจะถูกบังคับทางอ้อมให้ต้องจากแม่ไป หรือในบางกรณีอาจมีพ่อหรือญาติพี่น้องมารับเด็กไปจากแม่ภายหลังจากที่แม่คลอดลูก ซึ่งเป็นการพรากทารกจากแม่แบบกระตันทัน ไม่ว่าจะเป็นกรณีใด เด็กหรือทารกคือเหยื่อที่บริสุทธิ์ที่ต้องได้รับผลอันไม่พึงปรารถนานานัปการ ทารกอาจไม่ได้รับการดื่มนมแม่ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าไม่มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อความแข็งแรงและการเจริญเติบโต ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาในบางสังคมแสดงให้เห็นว่า แม่เด็กหรือทารกที่อยู่กับแม่ในเรือนจำจะไม่ต้องพรากไปจากแม่ แต่สภาพของเรือนจำก็มีความแออัด ไม่เหมาะสมกับการเลี้ยงดูเด็กและทารก นอกจากนี้ ผู้เป็นแม่อาจมีความเครียดจากการต้องเลี้ยงลูกในเรือนจำซึ่งมีทรัพยากรเพื่อการดูแลเด็กที่จำกัด ทำให้เกิดความเครียด และเด็กอาจสัมผัสถึงความรู้สึกของแม่ได้ (Alejos, 2005; LICADHO, 2015)

การสำรวจสภาพการณ์ของเด็กซึ่งอยู่กับพ่อหรือแม่ในเรือนจำใน 99 ประเทศ ซึ่งมีกฎหมายอนุญาตให้ลูกอยู่กับพ่อหรือแม่ในเรือนจำได้ พบว่าเกือบทุกประเทศมีการกำหนดอายุสูงสุดที่ลูกสามารถอยู่ในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ได้ ซึ่งจะอยู่ระหว่าง 1-5 ปี การกำหนดอายุสูงสุดของเด็กมีที่มาแตกต่างกันไปบ้างแต่จะมุ่งความสนใจไปที่ประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก โดยเฉพาะจะให้ความสำคัญกับช่วงเวลาของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และความสามารถของเรือนจำในการจัดหาสิ่งจำเป็นและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่เด็ก เช่น ในประเทศออสเตรเลียอนุญาตให้เด็กสามารถอยู่กับแม่ได้จนอายุ 4 ปี โดยมีเงื่อนไขว่าเรือนจำจะต้องจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กอย่างเหมาะสมและเพียงพอ หากไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ก็ต้อง

ลดอายุสูงสุดที่เด็กจะอยู่กับแม่ลงมา นอกจากนี้ยังกำหนดว่าสถานที่สำหรับเด็กจะต้องมีสภาวะแวดล้อมของความเป็นบ้าน ไม่ใช่เป็นสถานที่กักขัง อย่างไรก็ตามมีหลายประเทศที่อนุญาตให้เด็กอยู่กับแม่ในเรือนจำโดยมิได้มีการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กแต่อย่างใด (The Law Library of Congress, 2014)

สรุปและอภิปราย

นักสังคมวิทยารุ่นแรกๆ อย่างเดอร์คัม (Fenton, 1984; Spitzer, 1975) มองว่า อาชญากรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกสังคม แต่การจะนิยามว่าการกระทำใดเป็นอาชญากรรมขึ้นอยู่กับแต่ละสังคมและแต่ละช่วงเวลา นอกจากนี้ เดอร์คัมยังมองว่า การลงโทษผู้ประกอบอาชญากรรมมิใช่เป็นเพียงการลงโทษผู้กระทำผิดในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่สำคัญในระดับสังคมคือเป็นการแยกผู้ที่เป็นคนปกติออกจากผู้เบี่ยงเบนซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า การลงโทษเป็นพันธะที่สังคมพึงกระทำเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งสิ่งที่สังคมยอมรับกันว่าเป็นความถูกต้องอีกด้วย แนวคิดของความยุติธรรมทางอาญาในยุคแรกๆ จึงมุ่งความสนใจไปที่การลงโทษผู้ประกอบอาชญากรรมโดยเฉพาะการใช้การจำคุกเป็นมาตรการหลัก แม้ว่าจะเริ่มมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่มีประสิทธิภาพและผลข้างเคียงอื่นๆ จากการจำคุก แต่วิถีคิดในการลงโทษผู้ประกอบอาชญากรรมในหลายๆ สังคมก็มิได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก

อย่างไรก็ตาม นักสังคมวิทยาในยุคหลังทันสมัยอย่างมิเชล ฟูโกต์ (Foucault, 1977) มองว่า การลงโทษด้วยการจำคุกอันเป็นส่วนหนึ่งของระบบยุติธรรมทางอาญา มิได้ใช้เพื่อจูงใจให้คนทำในสิ่งที่สังคมเห็นว่าดีตามอย่างที่เดอร์คัมอ้างถึงเท่านั้น แต่การลงโทษจำคุกเป็นเทคนิควิธีที่ระบบยุติธรรมทางอาญานำมาใช้ผ่านสิ่งที่เรียกว่าอำนาจเชิงระเบียบวินัย เพื่อบังคับร่างกายและจิตวิญญาณของคนให้เป็นไปตามที่ระบบยุติธรรมทางอาญาได้ออกแบบไว้แล้ว เป็นการสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพให้กับสังคมในระดับที่ใหญ่กว่า ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงระบบยุติธรรมทางอาญาให้หาทางเลือกอื่นแทนการจำคุกจึงเป็นเรื่องยาก และในส่วนของ

เรือนจำเองการจะปรับการจัดระเบียบของเรือนจำใหม่โดยการผ่อนปรนในเรื่องความเข้มงวดเกี่ยวกับระเบียบวินัยและการบังคับให้ผู้ต้องขังทำกิจกรรมตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด รวมถึงการจัดให้มีการเยี่ยมเยียนที่เป็นมิตรจึงทำได้ยาก เพราะเรือนจำถูกออกแบบให้ขาดความยืดหยุ่นและมีกระบวนการที่ลดทอนความเป็นมนุษย์ลง (Havanon, 2014) การนำประเด็นในเรื่องลูกของผู้ต้องขังมาสู่การพิจารณาเพื่อปรับเปลี่ยนเรือนจำให้มีสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ยอมรับความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังกับลูกและบุคคลภายนอกจึงเป็นการเปลี่ยนวิถีคิดที่สำคัญและยากที่จะสำเร็จ (Havanon et al., 2012b)

การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของผู้ต้องขังหญิงในหลายประเทศชี้ให้เห็นว่าจำเป็นต้องนำแนวคิดในเรื่องเพศสภาพเข้ามาสู่ฐานคิดของความยุติธรรมทางอาญา เพราะผู้หญิงต่างกับผู้ชายทั้งในส่วนของประสบการณ์ชีวิตก่อนเข้ามาสู่เรือนจำ (เช่น การถูกกระทำรุนแรง การทำหน้าที่ดูแลลูกอย่างใกล้ชิด) เส้นทางที่ทำให้ต้องเข้ามาสู่เรือนจำ (เช่น ผู้หญิงอาจเลือกใช้การทำผิดเป็นวิธีการเพื่อความอยู่รอดของครอบครัวโดยเฉพาะเพื่อลูกที่ยังพึ่งตนเองไม่ได้) และคุณค่าที่ผู้หญิงมองว่ามีความสำคัญสำหรับตนเอง โดยเฉพาะความเป็นแม่ซึ่งผูกพันกับลูกที่ยังเป็นทารกเป็นเด็ก หรือแม้แต่ลูกที่เติบโตแล้ว ผู้หญิงมีแนวโน้มจะลงโทษตัวเองสูงมากเมื่อไม่สามารถทำหน้าที่ของแม่ อันเนื่องมาจากต้องมาอยู่ในเรือนจำ (Havanon et al., 2012a)

คำถามที่คนจำนวนไม่น้อยมีต่อศาลอาญาคือ ในการพิจารณาคดีและการตัดสินลงโทษ ศาลมีความสนใจในข้อมูลเกี่ยวกับเด็กซึ่งเป็นลูกของผู้กระทำผิดมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะการสร้างสมดุลระหว่างการลงโทษพ่อแม่ ซึ่งเป็นผู้กระทำผิดกับเรื่องของสิทธิของเด็กซึ่งอาจจะได้รับผลกระทบอันรุนแรงจากระบบยุติธรรมทางอาญามากกว่าผู้กระทำผิด การละเอียดประณีตในเรื่องนี้ย่อมถือว่าเป็นจุดบกพร่องหรือจุดอ่อนของกระบวนการทางกฎหมายซึ่งควรได้รับการปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างความยุติธรรมทางอาญาให้กับเหยื่อซึ่งมิได้เป็นผู้กระทำผิด

นอกจากนี้ ฐานคิดของความยุติธรรมทางอาญายังมองการลงโทษว่าเป็นเรื่องในระดับปัจเจกบุคคล คือเมื่อผู้ใดกระทำผิด ผู้นั้นย่อมถูกดำเนินคดีและลงโทษ

ตามที่กฎหมายกำหนด การมองเช่นนี้เป็นการละเลยข้อเท็จจริงที่ว่า การลงโทษบุคคลหนึ่งบุคคลใดอาจเท่ากับเป็นการลงโทษคนที่ไม่ได้ทำผิดไปด้วย (collateral punishment) ซึ่งเห็นได้ชัดในกรณีของสมาชิกในครอบครัวและลูกของผู้ถูกลงโทษ ซึ่งไม่ต่างจากการลงโทษผู้บริสุทธิ์ บุคคลเหล่านี้พลอยได้รับการลงโทษซึ่งเป็นการลงโทษที่สังคมไม่ได้ตระหนักถึง ซึ่งถือว่าการลงโทษที่แยบยล เจ็บแสบ ซ่อนตัวอยู่ และโหดร้าย การศึกษาจำนวนมากแสดงให้เห็นถึงผู้บริสุทธิ์จำนวนมากที่ได้รับผลร้ายจากการลงโทษพ่อหรือแม่ (Wakefield & Uggen, 2010; Comfort, 2007; Braman, 2004; Olsen, 2013)

ถึงแม้ว่าทัศนคติพื้นฐานในการมองประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับลูกซึ่งพ่อแม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่ก็มี ความพยายามที่นานาประเทศได้ร่วมกันลงนามในข้อตกลงที่ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็ก และความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองดูแลเด็กและเยาวชนซึ่งพ่อแม่ต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ในปี 2532 คณะกรรมาธิการองค์การสหประชาชาติได้มีมติรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (The Convention on the Rights of the Child) และมีผลในทางปฏิบัติในปี 2533 จนถึงปัจจุบันนี้มีประเทศต่างๆ จำนวน 196 ประเทศร่วมลงนาม หลักการสำคัญปรากฏอยู่ในบทบัญญัติมาตรา 3 ดังนี้

การกระทำทุกอย่างที่เกี่ยวกับเด็กไม่ว่าจะดำเนินการโดยสถาบันอันเป็นสวัสดิการของรัฐ หรือเอกชน หรือโดยศาล หรือโดยผู้มีสิทธิอำนาจใด หรือองค์กรทางกฎหมาย ประโยชน์สูงสุดของเด็กจะต้องมาเป็นอันดับแรกเสมอ

คณะกรรมาธิการได้ย้ำว่าการจำคุกพ่อแม่จะต้องกระทำอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กพึงได้รับ โดยกระบวนการนี้จะต้องมีผู้แทนมืออาชีพที่มีความเป็นอิสระให้ความเห็น โดยนำเรื่องเหล่านี้เข้ามาสู่การตัดสินใจในการสั่งคุมขังหรือคุมขังก่อนการพิจารณาคดี และการตัดสินใจจำคุกโดยการตัดสินใจจะต้องคำนึงว่าจะนำเด็กไปไว้ที่ไหน การจำคุกแม่หรือพ่อเป็นการทำให้ลูกกับพ่อแม่ต้องแยกออกจากกันถือว่าการละเมิดสิทธิของเด็กตามบทบัญญัติมาตรา 8 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งกำหนดว่า รัฐจะต้องพิทักษ์สิทธิของเด็กซึ่งหมายรวมถึงการไม่พรากพ่อแม่ไปจากเด็ก

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในประเทศอังกฤษพบว่า ในการพิจารณาคดีจำคุกผู้เป็นแม่ศาลรวม 75 คดี ไม่มีการนำสิทธิของเด็กตามบทบัญญัติมาตรา 8 เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาเลย แต่มีการพูดถึงสวัสดิการของเด็กว่าจะให้ใครเป็นผู้ดูแล โดยที่ไม่มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ในฐานะที่เป็นสิทธิของเด็กที่จะต้องได้รับการปกป้อง ในบางคดีศาลมิได้มีการกล่าวถึงตัวเด็กเลย แต่ก็มีบางคดีที่ศาลแสดงความกังวลเกี่ยวกับผลอันเลวร้ายที่จะเกิดกับเด็กอยู่บ้าง แต่ประเด็นจะมุ่งไปที่การมองว่าเป็นความผิดของจำเลย มิได้มีการมองไปถึงสิทธิของเด็กและนำเรื่องนี้เข้ามาสู่การพิจารณาการตัดสินระยะเวลาในการจำคุกจำเลย หรือการมองหาทางเลือกอื่นแทนการจำคุก (Epstein, 2014)

การจำคุกพ่อหรือแม่ทำให้บางครอบครัวต้องล่มสลายไปโดยปริยาย เพราะในครอบครัวอาจไม่มีบุคคลอื่นที่สามารถให้การสนับสนุนเด็กได้ โดยเฉพาะในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวลูกมีแนวโน้มจะประสบกับความเลวร้ายอย่างรุนแรงในชีวิต บางครอบครัวอาจพอมีทางเลือกโดยให้ญาติใกล้ชิดเข้ามาดูแลเด็ก แต่ความสัมพันธ์ที่ขาดสะบั้นลงเพราะพ่อหรือแม่จากไปก็ยังคงเป็นบาดแผลในใจของเด็ก โดยเฉพาะเมื่อระบบของเรือนจำมีความเข้มงวดในเรื่องการให้ลูกหรือญาติพี่น้องเข้าเยี่ยม หรือในกรณีที่สถานที่คุมขังอยู่ไกลเกินกว่าที่ญาติจะพาเด็กไปเยี่ยมพ่อหรือแม่ได้โดยง่าย นอกจากนี้ การให้ผู้อื่นมารับผิดชอบเลี้ยงดูเด็กก็มักจะก่อให้เกิดภาวะกับผู้ที่รับเลี้ยงดู และอาจมีผลทำให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ทำให้ภาวะวิกฤตในชีวิตเด็กยิ่งเลวร้ายลงไปอีก

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในเรือนจำในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า การจัดระบบให้พ่อหรือแม่ซึ่งอยู่ในเรือนจำได้พบลูกภายใต้บรรยากาศที่อบอุ่น ได้แสดงความรักความเป็นห่วงผ่านการสัมผัส การกอด มีผลดีต่อลูกเป็นอย่างมาก ยิ่งเรือนจำเปิดโอกาสให้มีการพบกันบ่อยมากเท่าไร ยิ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของพ่อแม่ลูกได้เป็นอย่างดี และยังเป็นกำลังใจกับทั้งพ่อแม่และลูกด้วย (Havanon et al., 2012b, Jeeradachakul, 2012) ในบางสังคมอนุญาตให้ลูกเข้ามาอยู่กับพ่อหรือแม่ในเรือนจำได้เป็นครั้งคราว เช่น ทุกเดือน บางแห่งพยายามให้ความสะดวกในเรื่องการโทรศัพท์ และบางแห่งมีโปรแกรมที่จ่ายค่าเดินทางให้ลูกที่อยู่ห่างไกลได้มาเยี่ยมพ่อหรือแม่ในเรือนจำ (Havanon et al., 2012b; Hairston, 2007)

ประเทศไทยได้ออกพระราชบัญญัติเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 ซึ่งคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกโดยมุ่งเน้นที่การไม่พรากลูกไปจากแม่ในขณะที่แม่เพิ่งคลอดหรือเมื่อลูกยังอยู่ในวัยทารกไว้ ดังนี้

มาตรา 246 เมื่อจำเลย สามี ภริยา ญาติของจำเลย พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป ในกรณีต่อไปนี้ (1) เมื่อจำเลยวิกลจริต (2) เมื่อเกรงว่าจำเลยจะอันตรายถึงชีวิตถ้าต้องจำคุก (3) จำเลยมีครรภ์ตั้งแต่ 7 เดือนขึ้นไป และ (4) จำเลยคลอดบุตรยังไม่ถึงเดือน ข้อกฎหมายนี้สะท้อนความละเอียดอ่อนที่มีต่อผู้หญิงที่ตั้งครรภ์และผู้ซึ่งเพิ่งคลอดบุตร ซึ่งหากได้มีการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง จะเป็นการให้โอกาสให้แม่และลูกซึ่งยังเป็นทารกได้อยู่ใกล้ชิดกันภายนอกเรือนจำ ซึ่งน่าจะมีผลในทางบวกกับสุขภาพทั้งทางกายและใจทั้งของแม่และลูก และยังมีผลดีต่อพัฒนาการของเด็กด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ควรได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบถึงผลของใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองดูแลสิทธิของเด็ก

นอกจากนี้ ในปี 2553 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยที่ 65 ได้ให้ความเห็นชอบข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (The Bangkok Rules) ซึ่งประเด็นในเรื่องการธำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก การดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ การคลอด และการดูแลเด็กติดผู้ต้องขัง ได้รับการกำหนดไว้อย่างชัดเจน และยังรวมไปถึงการนำเสนอให้ใช้ทางเลือกอื่นแทนการจำคุกอีกด้วย

สังคมหลายแห่งได้เริ่มให้ความสนใจกับลูกของผู้กระทำผิดและต้องโทษ จำคุกว่าเด็กและเยาวชนเหล่านี้คือเหยื่อผู้บริสุทธิ์ ซึ่งแม่มีได้กระทำผิดแต่กลับต้องมารับผลร้ายนานปีการ เด็กและเยาวชนเหล่านี้ต้องได้รับความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และความรู้สึก ยิ่งคนรอบข้าง ชุมชน และสังคม กีดกันหรือปฏิเสธเหยื่อที่บริสุทธิ์เหล่านี้ ก็ยิ่งทำให้สภาวะการณ์ต่างๆ เลวร้ายลงไปอีก แม้ว่าการศึกษาวิจัยในประเด็นเหล่านี้ยังมีไม่มากนัก แต่ในภาพรวมจะพบว่า การต้องโทษ

จำคุกของพ่อแม่ส่งผลในทางลบต่อเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะผู้ซึ่งมาจากครอบครัวที่มีข้อด้อยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความสงบสุขในครอบครัวก่อนที่จะเกิดภาวะวิกฤติในเรื่องของการถูกดำเนินคดีและการจำคุก

เอกสารอ้างอิง

- Alejos, M. (2005). **Babies and small children residing in prisons**. New York: Quaker United Nations Office.
- Archavanitkul, K. & Wajanasara, K. (2015). **Putongkangying: Satanakarn lea korsaneunae cherng nayobai**. (In Thai) (Female inmates: Situation and policy recommendations). Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research.
- Ball, R. (1983). Victims of violent crime. **Australian Journal of Forensic Sciences**, December, 77-84.
- Braithwaite, J. (1989). **Crime, shame, and reintegration**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Braman, D. (2004). **Doing time on the outside: Incarceration and family life in urban America**. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Christian, S. (2009). **Children of incarcerated parents**. Washington DC.: National Conference of State Legislatures.
- Christie, N. (2000). **Crime control as industry**. (Third ed.). London: Routledge.
- Clinard, M. B. & Meier, R. F. (2004). **Sociology of deviant behavior**, (12th ed.). Belmont: Wadsworth Publishing.
- Comfort, M. (2007). Punishment beyond the legal offender. **Annual Review of Law and Social Science**, 3, 271-296.
- Dallaire, D. H. (2007). Incarcerated mothers and fathers: A comparison of risks for children and families. **Family Relations**, 56(5), 440-453.
- Dallare, D.H. & Wilson, L.C. (2010). The relation of exposure to parental criminal activity, arrest, and sentencing to children's maladjustment. **Journal of Child and Family Studies**, 19(4), 404-418.
- Doerner, W. & Lab, S. P. (1995). **Victimology**. Ohio: Anderson Publishing.
- Eddy, J. M. & Poehlmann, J. (2010). **Children of incarcerated parents**. Washington, DC: Urban Institute Press.
- Epstein, R. (2014). **Mothers in prison: The sentencing of mothers and the rights of the child**. Retrieved June 22, 2016, from <http://www.howardleague.org/what-is-justice/>
- Fattah, E. (1997). **Criminology: Past, present and future**. London: Macmillan Press.

- Fenton, S. (1984). **Durkheim and modern sociology**. London: Cambridge University Press.
- Foucault, M. (1977). **Discipline and punish: The birth of the prison**. London: Allen Lane.
- Garland, D. (2001). **Mass imprisonment**. London: Sage.
- Glaze, L. E. & Maruschak, L. M. (2008). **Parents in prison and their minor children, Bureau of Justice Statistics Special Report**. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
- Hairston, C.F. (2007). **Focus on children with incarcerated parents: An overview of the research literature**. Atlanta: Annie E. Casey Foundation.
- Hanlon, T. E.; Carswell, S. B.; Rose, M. (2007). Research on the caretaking of children of incarcerated parents: Findings and their service delivery implications. **Children and Youth Services Review**, 29, 348-362.
- Havanon, N. (2012). **Testimonies of battered women**. Bangkok: Office of the Affairs under the Royal Initiatives of HRH Princess Bajrakitiyabha, Ministry of Justice.
- Havanon, N. (2014). Karnpatiroop reuncham: Jark staban karnlongtote su chumchon hang kuam hong yai (in Thai) (Prison reform: From penal institution to caring community). **Journal of Mekong Society**, 10(2), 1-19.
- Havanon, N., Jeradechakul, P., Watanothai, T., Ratanarojsakul, P., Sankatiprapa, K. (2012a). **Lives of forgotten people: Narratives of women in Prisons**. Bangkok: Office of the Affairs under the Royal Initiatives of HRH Princess Bajrakitiyabha.
- Havanon, N., Jeradechakul, P., Watanothai, T., Ratanarojsakul, P., Sankatiprapa, K., Paungsawad, G., Sintunava, J. (2012b). **Using participatory action research to put the Bangkok rules into practice: the Thai prison case study**. Bangkok: Office of the Affairs under the Royal Initiatives of HRH Princess Bajrakitiyabha, Ministry of Justice.
- Havanon, N., Jeradechakul, P., Watanothai, T., Paungsawad, G., Sintunava, J., (2012c). **Testimonies of women convicted of drug-related offenses**. Bangkok: Office of the Affairs under the Royal Initiatives of HRH Princess Bajrakitiyabha, Ministry of Justice.
- Hentig, H.V. (1948). **The criminal and his victim: Studies in the sociology of crime**. New Haven, CT: Yale University Press.
- Jaeger, M. M. (2009). Equal access by unequal outcomes: Cultural capital and educational choice in a meritocratic society. **Social Forces**, 87, 1943-1972.
- Jeeradechakul, P. (2012). **When bonds still bind lives of inmates mothers**. Bangkok: Office of the Affairs under the Royal Initiatives of HRH Princess Bajrakitiyabha, Ministry of Justice.

- Johnson, E. I. & Waldfogel, J. (2002). Parental incarceration: Recent trends and implications for child welfare. **Social Service Review**, 76, 460-479.
- LICADHO. (2015). **Childhood behind bars: Growing up in a Cambodian prison Dara's story**. Phnom Penh: Cambodian League for the Promotion and Defense of Human Rights.
- Maruschak, L. M., Glaze, L. E., & Mumola, C. J. (2010). Incarcerated parents and their children. In J. M. Eddy & J. Poehlmann (Eds.), **Children of incarcerated parents: A handbook for researchers and practitioners**. (pp. 33-51). Washington, DC: Urban Institute Press.
- Mauer, M. (2005). Thinking about prison and its impact in the twenty-first century. **Ohio State Journal of Criminal Law**, 2, 607- 618.
- Mumola, C. J. (2000). **Incarcerated parents and their children: Special report**. Washington, DC: U. S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.
- National Research Council. (2014). **The growth of incarceration in the United States: Exploring causes and consequences**. Washington DC: The National Academies Press.
- Olsen, R.F. (2013). **Invisible consequences of punishment: Parental imprisonment and child outcomes**. Ph.D. Dissertation, Department of Political Science, Copenhagen: Aarhus Universitet.
- Poehlmann, J. (2010). Attachment in infants and children of incarcerated parents. In J. Eddy & J. Poehlmann (Eds.), **Children of incarcerated parents: A handbook for researchers and practitioners**. (pp. 75-100). Washington, DC: Urban Institute Press.
- Poehlmann, J., Dallaire, D., Loper, A.B., Shear, L.D. (2010). Children's contact with their incarcerated parents: Research findings and recommendations. **The American Psychologist**, 65(6), 575-98.
- Poehlmann, J., Shlafer, R. J., Maes, E., & Hanneman, A. (2008). Factors associated with young children's opportunities for maintaining family relationships during maternal incarceration. **Family Relations**, 57(3), 267-280.
- Rebecca, J., Shlafer, R., Gerrity, E., LSCW, Ruhland, E., Wheele, M. (2013). **Children with incarcerated parents - Considering children's outcomes in the context of family experiences**. Minnesota: University of Minnesota.
- Robertson, O. (2012). **Collateral convicts: Children of incarcerated parents**. New York: The Quaker United Nations Offices.
- Simon, J. (2007). **Governing through crime: How the war on crime transformed American democracy and created a culture of fear**. New York: Oxford University Press.

- Smyth, J. (2012). Dual punishment: Incarcerated mothers and their children. **Columbia Social Work Review**, 3, 33-45.
- Spitzer, S. (1975). Punishment and social organization: A study of Durkheim's theory of penal evolution. **Law and Society Review**, 9(4), 613-638.
- Stark, E. (2007). **Coercive control: The entrapment of women in personal life**. New York: Oxford University Press.
- The Law Library of Congress. (2014). **Laws on children residing with parents in prison**. Washington DC: Global Legal Research Center.
- The Pew Charitable Trust. (2010). **Collateral costs: Incarceration's effect on economic mobility**. Washington DC: The Pew Charitable Trusts.
- Wakefield, S. & Uggen, C. (2010). Incarceration and stratification. **Annual Review of Sociology**, 36, 387-406.
- Wright, B. R. E., Caspi, A. V. S. H., Moffitt, T. E., Silva, P. A. (1999). Low self-control, social bonds, and crime: Social causation, social selection, or both?. **Criminology**, 37, 479-514.

